

SPOKOJENOST JIHOČESKÝCH PEDAGOGŮ S VÝUKOU ÚMLUVY O PRÁVECH DÍTĚTE

Satisfaction of South-Bohemian teachers with education concerning the Convention on the Rights of the Child

Jana Stejskalová

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, katedra sociální práce

Summary

In teaching rights of children, not only parents but also teachers should play an important role. The task of adults is not only to protect children but also to help them in the way to their autonomy and conduct them to understanding their rights. The target of the article is to outline responses of respondents-teachers concerning their satisfaction with contents of teaching programmes focused on the implementation of the Convention on Rights of the Child and on the participation of children in schools. The results were obtained from a research performed at two South-Bohemian primary schools and compared with results of Spanish and Italian authors.

The respondents-teachers rather agree with the opinion that the children should be free to tell anything they want. In contrast, they rather disagree with a statement that opinions of children are too infantile and thus, they should not be taken into account. The answers indicate that teachers have relatively wide possibilities of free adjustment of lessons depending on the child needs. In opinions of teachers, the most frequent reactions of parents to child problems in the school are attempts to introduce remedial actions in cooperation with the school, the second most frequent reaction being the fact that the parents search for errors in second subjects, particularly in teachers and school.

Key words: *measure of satisfaction of teachers – teaching of the Convention on rights of the Child – participation*

Souhrn

Ve výuce dětských práv u dětí by měli sehrát významnou roli nejen rodiče, ale i pedagogové. Úkolem dospělých je dítě nejen chránit, ale především mu pomoci na cestě k jeho autonomii, vést ho k pochopení svých práv. Cílem článku je nastínit odpovědi respondentů-pedagogů týkající se jejich spokojenosti s obsahem výuky zaměřujícím se na implementaci Úmluvy o právech dítěte, na participaci dětí ve školách. Výsledky jsou získané z průzkumu na dvou jihočeských základních školách a srovnávají se s výsledky španělských a italských autorů.

S názorem, že by děti měly mít svobodu říci cokoli, co chtějí, respondenti-učitelé spíše souhlasí. Naopak spíše nesouhlasí s tvrzením, že názory dětí jsou příliš dětské, než aby se mohly brát v úvahu. Z odpovědí vyplývá, že učitelé mají relativně široké možnosti volně upravit hodinu podle potřeb dítěte. Nejčastější reakcí rodičů na problémy dítěte ve škole je podle učitelů snaha o nápravu ve spolupráci se školou, druhou nejčastější reakcí je, že rodiče hledají vinu v druhých, zejména v učitelích a ve škole.

Klíčová slova: *míra spokojenosti učitelů – výuka Úmluvy o právech dítěte – participace*

Submitted: 2012-09-02 • Accepted: 2012-11-05 • Published online: 2012-12-31

PREVENCE ÚRAZŮ, OTRAV A NÁSILÍ: 8/2: 177–181 • ISSN 1801-0261 (Print) • ISSN 1804-7858 (Online)

ÚVOD

Jak uvádí Úmluva o právech dítěte (1991), jedním z práv je právo na vzdělání. Právo na základní vzdělání zabezpečuje stát. „Základními principy a východisky státní politiky jsou jak zodpovědnost státu za vytváření podmínek pro rozvoj mladé generace, tak zodpovědnost rodiny a přiměřeně věku i zodpovědnost jednotlivce za sebe sama“ s důrazem na participaci dětí a mládeže (Koncepte státní politiky..., 2007, s. 11).

Ve výuce dětských práv u dětí by měli sehrát významnou roli nejen rodiče, ale i pedagogové. Příprava studentů učitelství na práci s právy dítěte patří mezi hlavní principy a výukové strategie. Tato příprava se zaměřuje na dvě hlavní linie. Především jde o osvojení si hlavních myšlenek, významu a smyslu práv dítěte studenty. Lze sem zahrnout zejména lidskou a profesní etiku jednání s dítětem, vedení žáků při respektování jejich vlastní důstojnosti. Dalším cílem budoucích pedagogů by mělo být porozumění výchovnému sdělování práv žákům, osvojení si principu participace dětí – ve smyslu uvědomění si sebe sama a zdravé prosazování se v otázkách týkajících se dětí (viz Hart, 1992) na práci ve škole i veřejném životě. Úkolem dospělých je dítě nejen chránit, ale především mu pomoci na cestě k jeho autonomii, vést ho k pochopení svých práv. Jejich vzdělávání a názory na výuku dětských práv je však stále diskutabilní.

Základní výzkumná otázka byla stanovena následovně: Jak jsou vyučující spokojeni s výukou dětských práv na základních školách? K dílčím výzkumným otázkám patří: Jaké jsou názory učitelů na participaci dětí ve školách? Jestli a případně jak se sami učitelé angažují (angažovali) při implementaci dětských práv? Jestli a jak se zjištěné údaje liší od údajů podobné studie ve Španělsku a Itálii?

Cílem práce je popis získaných názorů pedagogů dvou základních škol v Jihočeském kraji na obsah výuky zaměřující se na implementaci Úmluvy o právech dítěte a na participaci dětí ve školách.

METODIKA

Průzkum probíhal na dvou základních školách. Výběr základních škol byl na základně kvótního výběru, kdy kvótou byl souhlas ředitele s účastí, pří-

slušnost školy do Jihočeského kraje, velikost města (město s méně než 50 000 a s více než 100 000 obyvateli), ve kterém školy jsou. Dotazníky vyplňoval vždy jeden vyučující za ročník. Celkem bylo použito 33 dotazníků. Ve dvaceti devíti případech se jednalo o třídního učitele. Pět respondentů-učitelů vyučovalo jen na prvním stupni, čtyřicet jen na druhém a čtyři na obou stupních základní školy. Respondent-učitel nejčastěji učil český jazyk v kombinaci s výchovou (tělesná, hudební nebo výtvarná – 9 učitelů), matematiku a přírodní vědy (6 učitelů), všechno na prvním stupni (5 učitelů), humanitní vědy, kombinaci tělesné výchovy a jiné výchovy (3 učitelé), matematiku a výchovu (2 učitelé) a český jazyk a jiný jazyk (1 učitel).

Dotazník pro učitele byl rozdělen na identifikační otázky a otázky vztahující se k výuce dětských práv. Sestavení dotazníků bylo vzhledem ke stanovenému dílčímu cíli porovnání výsledků inspirováno publikovanou studií Casase a Saporitiho. Otázky dotazníku, které zjišťovaly spokojenost učitelů s výukou o Úmluvě o právech dítěte, sexuální výchovou, zdravou výživou a občanskou výchovou, byly vyhodnoceny pomocí pětistupňové škály (1 = zcela souhlasím či jsem spokojen, 2 = spíše souhlasím či spíše jsem spokojen, 3 = mám neutrální postoj k problematice, 4 = spíše nesouhlasím, 5 = nesouhlasím, nejsem spokojen – viz tab. 1). Sledovaly se také názory učitelů na svobodné vyjadřování dětí a jejich projevy. Dotazník obsahoval též otázky na zapojení pedagogů přímo do aktivit podporujících dětská práva, možnost úpravy hodiny, tak aby bylo možné přidat tuto problematiku mezi probíranou látku. Na doporučení statistika jsou výsledky statisticky zpracovány, volbu testů prováděl statistik a ve výsledcích jsou uvedeny ty, které vyšly významně.

VÝSLEDKY

Otázka související s aktivitami v rámci dětských práv byla zodpovězena následovně: osmnáct respondentů se zúčastnilo, jedenáct se neúčastnilo, čtyři respondenti neodpověděli.

Škálovací otázky z dotazníku pro učitele jsou shrnuty v následující tabulce.

Tabulka 1 Hodnocení škálovacích otázek u učitelů z Jihočeského kraje

Hodnocení	Spokojenost se vzděláním v předmětu				Názory na		
	Lidská práva	Zdravá výživa	Sexuální výchova	Občanská výchova	Svobodu projevu	Úsudek dítěte	Počet hodin
	<i>počet</i>	<i>počet</i>	<i>počet</i>	<i>počet</i>	<i>počet</i>	<i>počet</i>	<i>počet</i>
Zcela souhlasí	5	6	8	9	2	0	0
Spíše souhlasí	15	21	11	20	22	1	2
Neutrální odpověď	11	3	10	2	8	9	10
Spíše nesouhlasí	2	3	3	1	1	12	12
Zcela nesouhlasí	0	0	1	1	0	11	9
CELKEM	33	33	33	33	33	33	33
Medián	2	2	2	2	2	4	4
95 % DMS	2	2	2	2	2	4	3
95 % HMS	3	2	3	2	2	5	4
Modus/četnost	2/15	2/21	2/11	2/20	2/22	4/12	4/12

* DMS je dolní hranice spolehlivosti; * HMS je horní hranice spolehlivosti

S názorem, že by děti měly mít svobodu říci cokoliv, co chtějí, respondenti-učitelé v průměru spíše souhlasí. Naopak spíše nesouhlasí s tvrzením, že názory dětí jsou příliš dětské, než aby se mohly brát v úvahu. Z odpovědí vyplývá, že učitelé mají relativně široké možnosti volně upravit hodinu podle potřeb dítěte.

Významnost odpovědí na otázky, které se vztahovaly ke spokojenosti učitelů se školním vzděláním v uvedených oblastech, byla počítána pomocí

Wilcoxonova pořadového testu pro rozdíly v mediánech s korekcí na kontinuitu. Odpovědi jsou uvedeny ve stupnici 1–5 (1 = zcela souhlasím, 2 = spíše souhlasím, 3 = neutrální stanovisko, 4 = spíše nesouhlasím a 5 = zcela nesouhlasím). Jako apriorní pravděpodobná odpověď byla zvolena neutrální odpověď (není důvod předpokládat, proč by odpověď měla být jiná než neutrální). Výsledky jsou uvedeny v tab. 2. Uvedené p hodnoty odpovídají jednostranné alternativní hypotéze.

Tabulka 2 Srovnání hodnocení učitelů s neutrálním postojem ve vybraných školách v Jihočeském kraji

Hodnocení	Počet menších	Počet větších	<i>p</i>
Lidská práva	20	2	0,000061
Zdravá výživa	27	3	0,000008
Sexuální výchova	19	4	0,000842
Občanská výchova	29	2	0,000006
Svoboda projevu	24	1	0,000003
Názory dítěte	1	23	0,000005
Hodina	2	21	0,000032

Z tabulky 2 je zřejmé, že odpovědi na prvních pět otázek se statisticky významně liší od odpovědi neutrální ve smyslu spíše nebo zcela souhlasím, zatímco odpovědi na poslední dvě otázky jsou také statisticky významné, ale v opačném směru, tedy spíše nebo zcela nesouhlasím – je to dané tím, že otázka na názory dítěte zněla: Jsou podle vás ná-

zory dětí příliš dětské, než aby mohly být brány v úvahu?

Casas a Saporiti et al. (2006) zjišťovali také názory učitelů na spokojenost s výukou některých témat týkajících se Úmluvy o právech dítěte. Srovnání odpovědí učitelů v Katalánsku (Španělsko) a v Il Molise (Itálie) s odpověďmi učitelů v jižních

Čechách je uvedeno v tab. 3. V části označené jako oblast jsou průměry odpovědí na pětistupňové škále. Testování bylo v případě normality vstupních

dat provedeno jednovýběrovým t-testem, v případě zamítnutí nulové hypotézy o normalitě dat byl použit test Wilcoxonův.

Tabulka 3 Srovnání odpovědí pedagogů z Jihočeského kraje, Katalánska a Il Molise

Proměnná	Oblast			p	
	Katalánsko	Il Molise	Jižní Čechy	Jižní Čechy Katalánsko	Jižní Čechy Il Molise
lidská práva	3,91	4,01	3,70	<0,140 t	<0,033 t
zdravá výživa	3,29	3,65	3,91	0,000286 W	<0,0338 W
sexuální výchova	3,21	2,54	3,67	0,0179 t	0,000001 t
občanská výchova	3,73	3,89	4,06	<0,00150 W	<0,0054 W

* t znamená, že ke srovnání byl použit jednovýběrový t-test; W znamená, že byl použit Wilcoxonův pořadový znaménkový test s korekcí na kontinuitu

Z výsledků je zřejmé, že s výjimkou spokojenosti učitelů v problematice lidských práv v Katalánsku je rozdíl hodnocení statisticky významně rozdílný. V oblasti výuky lidských práv je spokojenost učitelů v Il Molise signifikantně menší, v ostatních oblastech hodnotí čeští učitelé spokojenost s výukou lépe.

Poslední otázka dotazníku pro učitele se týkala nejčastější reakce rodičů na sdělení, že jejich dítě má problémy ve škole. Odpovědi jsou shrnuty v následující tabulce.

Tabulka 4 Reakce rodičů na problémy dítěte ve škole (počet odpovědí 36)

Typy reakcí rodičů na problémy dítěte podle učitelů	Počet
Nezájem	2
Slíbí nápravu a ta je vidět, spolupráce se školou	12
Respektují rady odborníků	3
Obhajoba vlastního špatného názoru	4
Hledají vinu u druhých	5
Problémy si nepřipouštějí	3
Nevěří, podceňují problém	4
Různé	2
Zakáží dítěti mimoškolní činnost	1
<i>Celkem</i>	36

* Celkový počet odpovědí je 36, protože 3 respondenti se rozhodli uvést 2 z nabídnutých 9 odpovědí

Nejčastější reakcí rodičů na problémy dítěte ve škole je podle učitelů snaha o nápravu, a to ve spolupráci se školou (9 případů). Druhou nejčastější reakcí je, že rodiče hledají vinu v druhých, zejména v učitelích a ve škole (5 případů). Další častou reakcí je podle učitelů zlehčování problému, rodiče nevěří, že jejich dítě má nějaké problémy (4 případy).

DISKUSE

Základním dokumentem, který by měl obsahovat povinnosti i práva dítěte, je školní řád školy. Ten obsahuje všechny údaje, které zaručují dětem jejich práva i povinnost včetně participace, a to po vzájemné spolupráci vedení školy a žáků. Začlenění dětských práv v návaznosti na lidská práva bylo

doporučeno již v roce 1991 (Forsythe, 1994, s. 228). Nejčastěji se diskutuje myšlenka participace žáků, tj. aktivní účast žáků. Vznikla v sedmdesátých letech dvacátého století v USA, v Kanadě a v Austrálii, do Evropy se tematika dostala později. V postkomunistických zemích se tematika týkající se participace žáků dostala do centra pozornosti odborníků a politiků s jistým zpožděním. Práce Ruducka a Fluttera (2000, 2004) se v průběhu devadesátých let 20. století staly hybnou silou k obnovení zájmu o názory dětí a mládeže na jejich každodenní život ve škole. Naslouchání hlasu žáků se jeví jako jeden z předpokladů k efektivitě školy. Je zdůrazňována nutnost zvyšování standardů ve vzdělávání dětí. Podle některých autorů (Apple, Beane, 1995; Apple, Landon, 1998) se v průběhu posledních let dvacátého století společnost začíná zajímat o to, jak mládež hodnotí svoje postavení ve společnosti. V oblasti vzdělávání se tematika participace dostává do podvědomí pomaleji. V posledních několika letech vstupuje do popředí myšlenka aktivní účasti žáka, i když např. Fielding a Bragg (2003; 2004)

o ní hovoří již na počátku 21. století. Aktivita žáků v procesu participace pozitivně ovlivňují chod školy. Podle Vidlákové (2007) je někdy zapojení žáků z čistě pragmatických důvodů, např. při propagaci školy. V práci Cassase a Saporitiho et al. (2006) je zdůrazňována participace s tím, že není jednotný pohled na tuto problematiku.

ZÁVĚR

Učitelé jsou nejvíce spokojeni se vzděláváním dětí podporujícím solidaritu a lidská práva v občanské výchově, na druhém místě ve zdravé výživě, dále v oblasti lidských práv, v sexuální výchově. S názorem, že by děti měly mít svobodu říct cokoli, co chtějí, respondenti-učitelé v průměru spíše souhlasí. Naopak spíše nesouhlasí s tvrzením, že názory dětí jsou příliš dětské, než aby se mohly brát v úvahu. Z odpovědí vyplývá, že učitelé mají relativně široké možnosti volně upravit hodinu podle potřeb dítěte. V případě, že chování žáka začne být problematické, se na specialisty obrátí všichni dotázaní respondenti.

LITERATURA

1. Apple M, Beane J (1995). *Democratic school*. Virginia: ASCD. ISBN 0-87120-241-7.
2. Apple M, Landon B (1998). *The curriculum: problems, politics and possibilities*. Albany: State University of New York Press. ISBN 0-7914-3809-0.
3. Casas F, Saporiti A et al. (2006). *Children's Rights From the Point of View of Children, their Parents and Their Teachers: A Comparative Study between Catalonia and Molise*. *The International Journal of Children's Rights*. 14: 1–75. ISSN 0927-5568.
4. Fielding M. (2004). *Transformative approaches to student voice: theoretical underpinnings, recalcitrant realities*. *British Educational Research Journal*. 30/2: 295–311.
5. Fielding M, Bragg S (2003). *Students as Researchers: Making a Difference*. Cambridge: Pearson Publishing. ISBN 1-85749-847-X.
6. Forsythe DP (1994). *Human Rights in the New Europe: problems and progress*. University of Nebraska Press, USA. ISBN 0-8032-1990-3.
7. Hart RA (1992). *Children's Participation: from tokenism to citizenship*. Florence: UNICEF International Child Development Centre. ISBN 88-85401-05-8.
8. *Koncepce státní politiky pro oblast dětí a mládež na období 2007–13*. Praha: MŠMT, 2007. [online] [cit. 2012-10-10]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/mladez/koncepce-statni-politiky-pro-oblast-deti-a-mladez-na-obdobi-2007-2013>
9. Rudduck J, Flutter J (2000). *Pupil Participation and Pupil Perspective: 'carving a new order of experience'*. In: *Cambridge Journal of Education*. 30/1: 75–89.
10. Rudduck J, Flutter J (2004). *How to Improve your School: Giving Pupils a Voice*. London: Continuum. ISBN 0-8264-6531-5.
11. *Úmluva o právech dítěte (1991)*. [online] [cit. 2012-10-10]. Český překlad Úmluvy je dostupný z: www.det-skaprava.cz/soubory/umluva.pdf
12. Vidláková J (2007). *Proč naslouchat žákům a podporovat jejich participaci na životě školy?* [online] [cit. 2012-10-10]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/o/z/1674/PROC-NASLOUCHAT-ZAKUM-A-PODPOROVAT-JEJICH-PARTICIPACI-NA-ZIVOTE-SKOLY.html>

✉ Kontakt:

Mgr. Jana Stejskalová, Ph.D., Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, katedra sociální práce, České Budějovice; e-mail: jstejskalova@zsf.jcu.cz